

Ako na násilie a sexuálnu výchovu na školách

Prezentace: Téma č. 4

doc. Mgr. Monika Bosá, PhD.

Prezentace jsou součástí tříletého projektu „Schools of Equality – Rovnost začíná ve škole“ financovaného z Evropských strukturálních fondů (OP VVV) zaměřeného na rozvoj kompetencí pro demokratickou kulturu. Reg. číslo projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008296. Prezentace spadá pod licenci Creative Commons CC BY-SA.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Ako na násilie a sexuálnu výchovu na školách

Monika Bosá

FSS MU Brno

19.11.2020

EsFem

www.esfem.sk

**...keď sa stereotypy stanú viditeľnými,
stratia svoju moc...**

alebo

ako predchádzať násiliu na ženách

Štruktúra prezentácie

- **Rodové stereotypy** ako príčina násilia na ženách
- **Násilie ako dôsledok nerovnosti žien a mužov** – blahosklonný sexizmus ako mechanizmus pre akceptáciu a internalizáciu rodových stereotypov
- **Násilie v párových vzťahoch** (dokonalá a večná láska/jedna duša v dvoch telách; žiarlivosť ako dôkaz lásky; hlava rodiny a ďalšie stereotypné koncepty ako prostredie pre násilie v párovom vzťahu)
- **Sexualizácia, objektivizácia a komodifikácia žien** – mýtus krásy ako východisko pre (sexuálne) násilie na ženách
- **Materstvo** ako východisko pre sebaobetovanie žien a akceptáciu násilného vzťahu

Stereotypy a násilie v párovom vzťahu

Domček ako vzťah

Model rodovo
citlivej výchovy
chlapcov
(SPŠE v
Prešove)

Aktivita

- Domček ako vzťah
- 2 etapy
- Reflexia

Domček 1

Domček 2

Typicky mužské vlastnosti

Domček 1

POZITIVNE

STAROSTLIVÝ
PRACOVITÝ

ŽIVITEL -

SILNÝ

ZABAVNÝ

HLAVA RODINY

~~SEBANEVĚRNÝ~~

~~ROMANTICKÝ~~
~~OHROŽOVČÍ~~

DRZÍ

LASKAVÝ

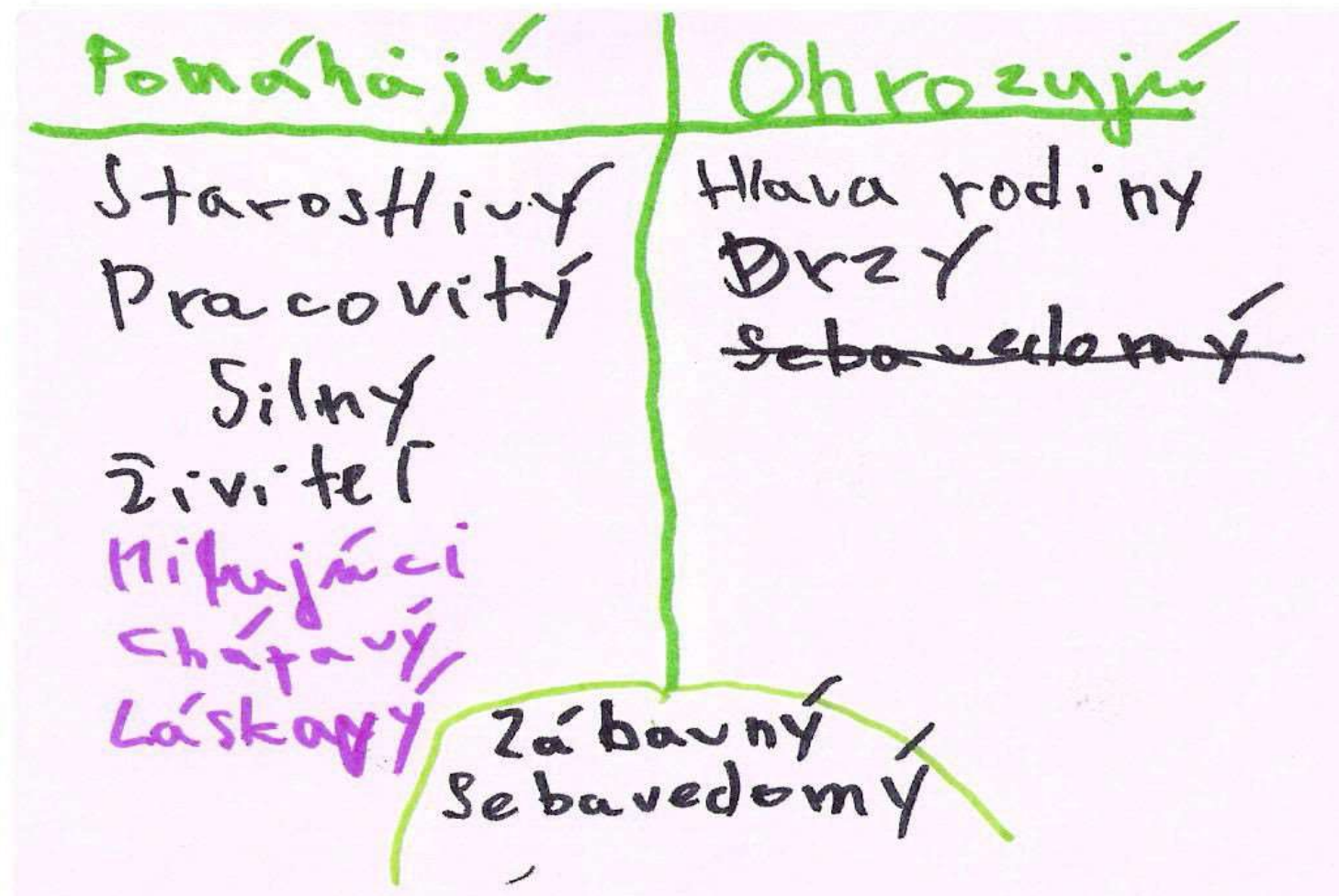
~~DŮVERA~~

~~...~~

CITLIVÝ
LÁSKAVÝ

Typicky mužské vlastnosti

Domček 2

- *Ideálny vzťah*
  - (súčasť PL)
- *Ideálny partner/ka*
- práca v skupinách (tabuľa, whiteboard, flipchartové papiere, lepiaca páska, fixky, písacie potreby, „lepiace poznámkové papieriky“)
  - Začiatok: brainstorming: vlastnosti ideálneho partnera/ky (píšeme na tabuľu – keď je tabuľa plná, ukončíme)
  - Následne: práca v skupinách: zoradiť vlastnosti podľa dôležitosti, následne z nich vybrať v skupine top 10 (alebo podľa počtu študujúcich)
  - Prezentácia frontálna – výsledky aj priebeh
  - Nepovinné: vyberieme jednu osobu zo študujúcich (z menej „populárnych“, ale citlivo!). Obkreslíme na spojené flipchartové papiere a následne študujúci jednotlivo vyberajú z top vlastností a „identifikujú“ s ňou niekoho z triedy, zdôvodnia prečo, napíšu vlastnosť na papierik a prilepia ju nakreslenej postave na „vhodné“ miesto (napr. múdrosť, uvážlivosť – hlava; pracovitosť – ruky; odvaha, láskavosť – hrud', ...)
  - Reflexia (zameraná na debatu o tom, že vhodné vlastnosti by mala mať osoba, s ktorou chceme zdieľať život bez ohľadu na pohlavie; riziká stereotypného výber partnera/ky, ...)

Stereotypy alebo „láskavý sexizmus“

Ako didakticky spracovať aforizmy

... z denníkov a
detských
pamätníčkov...

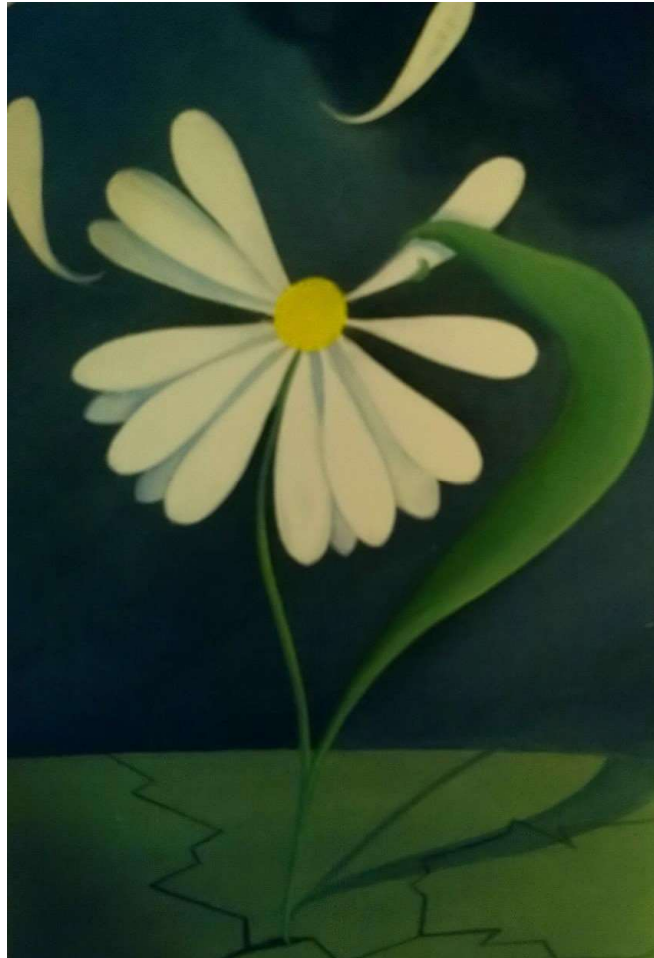
... To dôležité je očiam neviditeľné...

A. De Saint Exupery

... len tri slová v srdci maj: miluj, trp a odpúšťaj ...

Ženy jsou jako myšlenky, které sice nejsou pravdivé, ale zato se nám líbí. (*Frédéric Chopin*)

Ženy jsou vždy obdivuhodně stejné, jen svými tvary se poněkud liší – toť vše. (*Aldous Huxley*)

Ženská logika je vítězství pudu nad rozumem. (*Xaverský*)

Dokud jsou ženy krásné, lidstvo nevyhyne. (*L. B. Alberti*)

Keď dievčatá povedia v skromnosti "nie", želajú si, aby sa to chápalo ako "áno,, (*W. Shakespeare*)

Zbojníci žiadajú od teba život alebo peniaze. Ženy jedno aj druhé. (*Butler*)

Ak je žena v neprávě, potom prvé, čo musíš urobiť, je okamžite ju odprosiť. (*P. Fresnay*)

Ženy nevedia, čo chcú, a nedajú pokoj, kým to neostanú. (*Wilde*)

Ženy neľúbime pre to, čo vravia, ale počúvame, čo vravia, ak ich ľúbime. (*Maurois*)

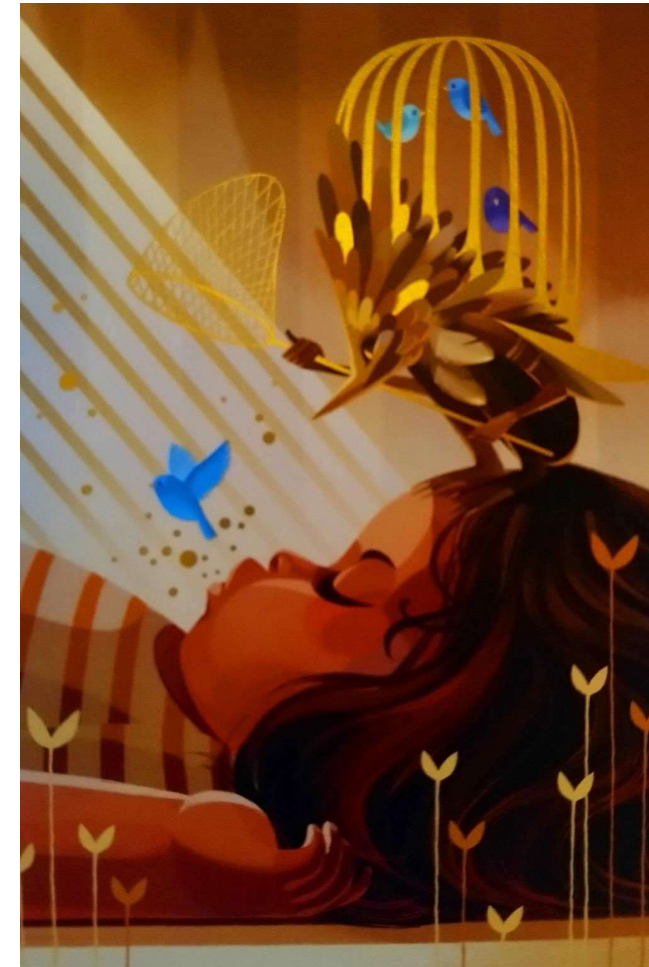
Najkrajšia ženská vlastnosť je - mlčanie. (*Seneca*)

Žena je nedokonalý muž (*Aristoteles/Akvinský*)

Ženy sa usilujú o to, aby sa čo najskôr vydali, muži o to, aby ostali čo najdlhšie slobodní. (*G. B. Shaw*)

Žena, ktorá na sebe nepoutá pozornosť mužů, je v podstatě nešťastná. (*Boëthius*)

Priateľstvo medzi ženami nie je nič iné, ako pakt o neútočení (*de Montherland*)

MATERSTVO

“Prirodzeným stavom materstva je obetavosť. Keď sa stanete matkou, prestávate byť stredom svojho vesmíru. Túto rolu prenechávate svojim deťom.”

- *Jessica Lange, americká herečka*

“Nie je pochyb o tom, že materstvo je tou najlepšou vecou v mojom živote. Je to všetko, na čom skutočne záleží.”

- *Courteney Cox, americká herečka*

“Zo všetkých práv, ktoré ženy majú, je tým najdôležitejším právo byť matkou.”

- *Lin Yutang, čínska spisovateľka*

“Byť matkou na plný úväzok je jednou z najlepšie platených prác... Pretože odmenou je čistá láska.”

- *Mildred B. Vermont, americká spisovateľka*

“Niekedy je sila materstva väčšia než zákony prírody.”

- *Barbara Kingsolver, americká spisovateľka a poetka*

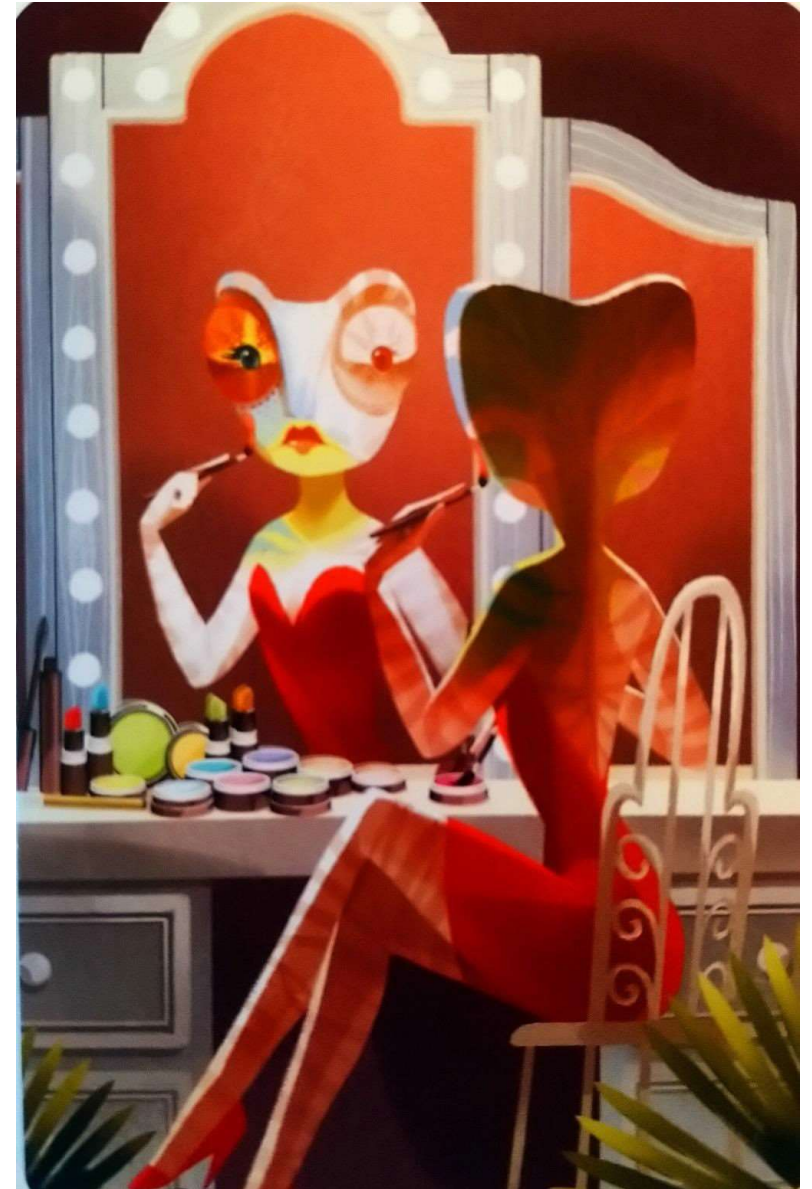
“Myslím si, že pokiaľ pokazíte výchovu svojich detí, tak už veľmi nezáleží na čomkoľvek inom, čo urobíte.”

- *LaCaeline Kennedy Onassis, hývalá prvá dáma USA*

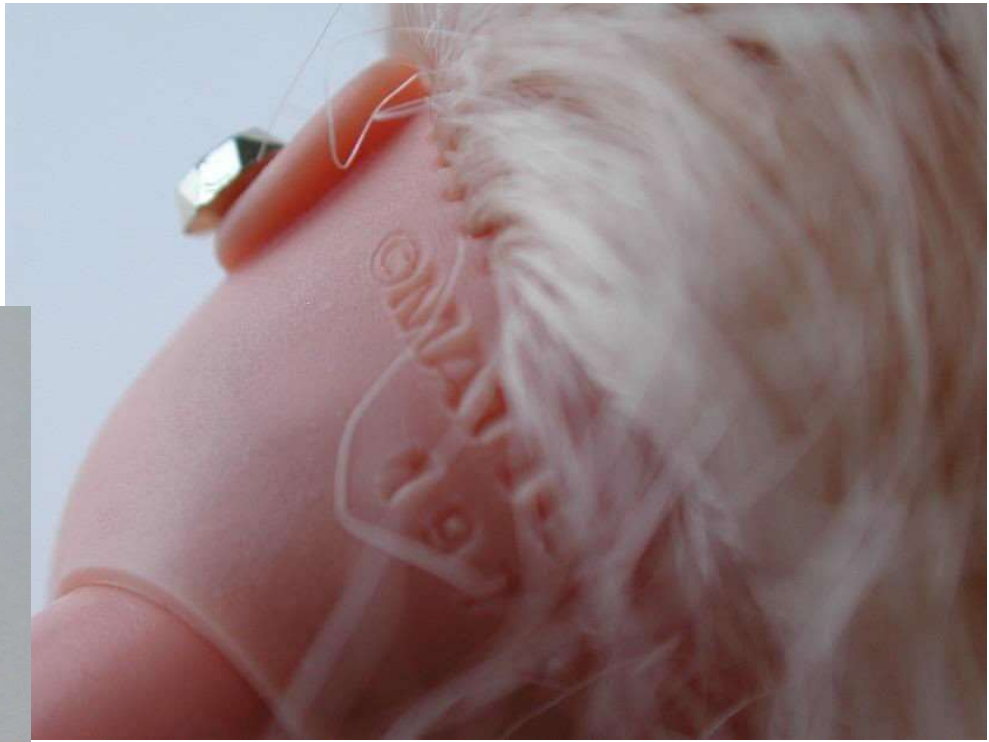
Zrkadielko,
zrkadielko...

Alebo **mýtus krásy** ako *sexualizácia, objektivizácia a komodifikácia* žien

...keď sa z mýtu krásy
stane násilie...

zdroj

<http://www.sashe.sk/trdlo.makove>

<http://www.sashe.sk/trdlo.makove/journal/pri-cudovany-totyz-nelitaju-trisky-a-nekapu-ryby>

Ako „neučiť“ o násilí

Čo môžem urobiť...

(môžem/mám si dať pozor?)

- **Ciel:** *Naučiť mládež (najmä dievčatá) pochopiť, aké riziká im hrozia v zmysle sexuálneho či iného násilia. Naučiť sa im predchádzať* (formulácia z pracovného listu)
- **Vek:** Od 13 rokov.
- **Pomôcky:** Nijaké
- **Čas:** 30 min.
- **Počet účastníkov/čok:** Optimálne 20-25

Priebeh 1.

Vysvetlite žiakom/čkam, že je veľa situácií, *keď sa môžu stať obeťami násilia, ale je aj veľa spôsobov, ako sa môžu násiliu vyhnúť, resp. ako oni sami môžu pre to veľa urobiť.*

Priebeh 2.

- Navod'te situáciu, že mladé dievča/chlapec je na diskotéke/v bare a pod. (hra prebieha ako príbeh).
- Požiadajte žiakov, aby postupne premýšľali, či im hrozia nejaké riziká ešte predtým, ako na diskotéku idú, a aké riziká to sú.
- Predstavte si situáciu, že dievča sa chystá niekam von zabaviť sa. Čo je dôležité, aby urobilo, resp. neurobilo? (Např. vzalo si so sebou slzotvorný plyn; povedalo rodičom, kam ide; dohodlo sa s rodičmi, o ktorej hodine bude doma; premyslelo si, ako sa dostane domov.)
  - *Môžete prebrať aj tému vyzývavého oblečenia.* Pokračujte ako v príbehu:
    - hrozí dievčaťu nejaké riziko na diskotéke?
    - Aké riziko to môže byť?
    - Ako sa môže chrániť? Např. nenechávať nedopitý nápoj bez dohľadu na stole atď.
- *Preberte postupne aj okolnosti návratu domov: Ako sa dievčina môže chrániť, keď ide domov sama pešo? (Např. mať v ruke slzotvorný plyn, nechodiť po neosvetlenej ulici, všímať si, čo sa deje okolo.) Čo ak ide sama autobusom? (Např. nesadať si do zadnej časti autobusu, ak je takmer prázdny, nesadať si do zadného vagóna električky, ak je takmer prázdna atď.)*
- Na diskotéke sa zoznámí s cudzou osobou a tá jej ponúkne, že ju odvezie, odprevadí domov. Ako sa bude dievča správať? (Např. nikdy si nesadne k neznámej osobe do auta a pod.)

Priebeh 3.

Po skončení príbehu a prebratí všetkých možných situácií môžete diskutovať o tom, ako sa zachovať v prípade napadnutia, ponuky drogy, ponuky na sex a pod. – môže na to nadväzovať nácvik odmietania, asertivity a pod.

Očakávané výsledky

- Žiaci/žiačky si uvedomia, že sa môžu sami/y chrániť pred rizikom násilia.
- Pomôže im to premýšľať o situáciách, ktoré by mohli byť pre nich nebezpečné

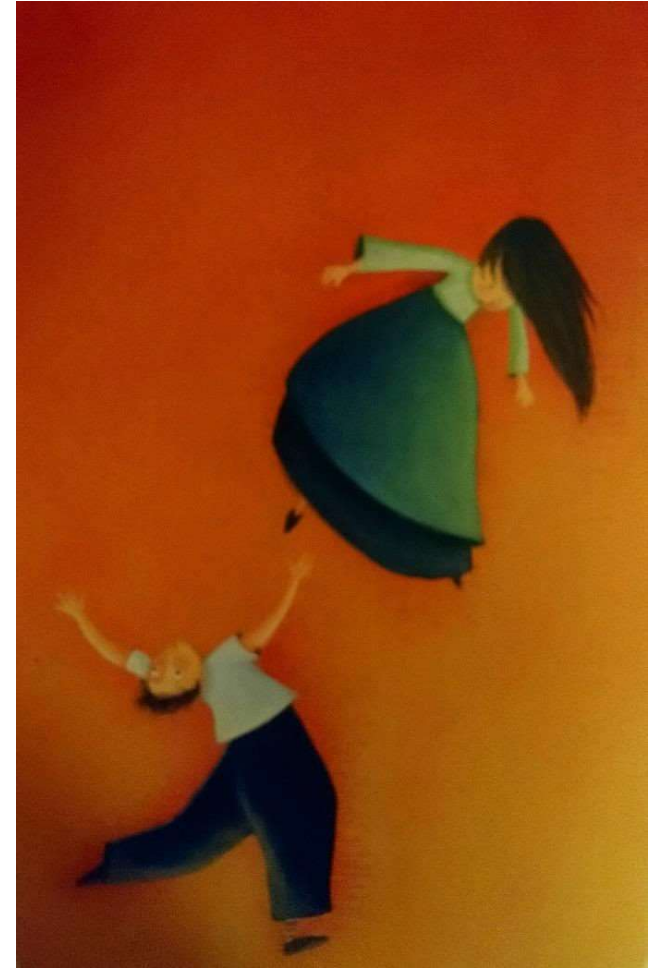
Ako by ste to robili
inak?

Cesta von

...ked'sa stereotypy stanú viditeľné, stratia svoju moc....

Prerámcovanie

Zásady pro rodovo citlivú prácu

.

Ciele

Kritická reflexia rodových stereotypov /rodu.

- Naším cieľom je uvoľnenie hraníc, ktoré môžu byť diskriminujúce. Veľmi dôležitá je reflexia našej vlastnej rodovej roly pred tým, než sa budeme o to isté snažiť spolu s deťmi. Môže nám pomôcť pri citlivejšom prístupe k deťom.

Princípy

- Voliť aktivity s ohľadom na charakter triedy, venovať sa radšej pozitívnym príkladom nestereotypného správania, než zdôrazňovať ich hrozby, vyvarovať sa označenia rodovo stereotypného správania ako jednoznačne zlého, skôr **ponúkať alternatívy, otvárať nové možnosti**.
- Za každých okolností je však nevyhnutný **rešpektujúci prístup** k výpovediam detí a **strániaci postoj** (veriť a nepripúšťať vinu dieťaťa, v prípade, že má skúsenosť s násilím, alebo diskrimináciou).
- **Uprednostnenie kooperatívnych aktivít** a spôsobov práce pred konkurenčnými (súťažnými).
- Všetky aktivity, ktoré ponúkame, predstavujú iba motiváciu pre reflexiu vlastnej rodovej roly. Je dôležité, aby aktivity boli vždy zakončené diskusiou.

Riziká a ako sa im vyhnúť

„Nálepkovanie„ Možné spôsoby, ako sa vyvarovať nálepkovania, je **nehodnotiť vyjadrenia detí.**

Druhotná viktimizácia: radšej **volíme taký spôsob práce, pri ktorom deti pracujú s príkladmi, modelmi** (historické osobnosti, príklady z učebníc, médií, vymyslené postavy a pod.), **ale nehovoria o sebe a svojich blízkych** + pripravenosť poskytnúť pomoc.

Fixácia rodového stereotypu: Väčšina aktivít zameraných na reflexiu rodovej roly a rodového stereotypu vyžaduje od detí, aby pred tým, ako o rodovom stereotypu uvažujú, ho vlastnými slovami artikulovali. To môže mať za následok potvrdenie rodového stereotypu, namiesto uvoľnenia jeho hraníc. Je preto nevyhnutné každú aktivitu ukončiť diskusiou, ktorá je venovaná aj hľadaniu alternatív.

Riziká a ako sa im vyhnúť

Čo ak sa aktivita nepodarí, tak, ako ste očakávali? Bez ohľadu na to, aký je výsledok z aktivity, už samotný fakt, že sa deti nad uvedenými vecami zamýšľali, otvára priestor pre diskusiu. Veľmi stereotypné postoje, rovnako ako veľmi netradičné, môžu byť východiskom pre diskusiu. Pri tomto druhu aktivít, kde je dôležitá otvorenosť a rešpektujúci prístup, nie je cieľom tajiť zámery, ktoré aktivita má. Nechceme deti "nachytať", ale otvorene s nimi diskutovať.

Rodovo citlivý jazyk: Najmocnejší nástroj, v ktorom sú rodové stereotypy vyjadrené a ktorý ich vždy nanovo potvrdzuje, je jazyk. Preto by sme mali vždy **citlivo zohľadňovať vo všetkých našich vyjadreniach rod.**

Ako sa chrániť: Aj pre nás môže byť reflexia vlastnej rodovej roly zložitá, miestami aj bolestná. Je preto dôležité, aby pred tým, než sa na túto úlohu podujmeme spolu s deťmi, sme sa pokúsili o vlastnú reflexiu. **Najprv sa musíme vyrovnáť s vlastnou rodovou rolou, s výhodami a obmedzeniami, ktoré so sebou prináša, aby sme mohli úspešne zvládnuť takúto prácu s deťmi**

- + *Argumenty legislatívou*

Reflexia

Je nevyhnutnou súčasťou aktivity. Bez reflexie aktivita nemá zmysel, ba v niektorých prípadoch môže paradoxne vyvolať negatívne dopady.

Reflexia má v zásade **tri fázy – ventilačnú, edukačnú/terapeutickú** (prípadná konštruktívna spätná väzba a vlastná reflexia) a **uzatváraciu** (jej súčasťou by malo byť ocenenie).

Reflexia **vytvára priestor** pre sebapoznanie, sebahodnotenie, rozvoj asertivity, komunikačných a sociálnych zručností a podporuje a posilňuje ciele aktivity.

Reflexia by mala byť realizovaná **podporne, konštruktívne, rešpektujúcim jazykom a s uznaním individuálnej skúsenosti.**

Aktivity na podporu kooperácie a participácie

Z pripravovanej metodiky pre prácu so ženami z MRK
vydávanej organizáciou Človek v ohrození, n. o.

Dobrý škriatok / strážny anjel

Cieľ: Podporiť záujem o druhých, schopnosť identifikovať potrebu starostlivosti, rozvíjať kompetencie starostlivosti, rozvíjať a prehĺbovať dôveru v druhú osobu a v seba.

Materiál: Nie je potrebný

Trvanie: počas celého dňa (trvania stretnutia)

Inštrukcia:

- Na začiatku dňa/aktivity dostanú študujúci úlohu starať sa o niekoho iného (losovaním) (byť dobrým škriatkom). Úlohou škriatka/anjela je pri všetkej činnosti vnímať potreby a prežívanie svojej zverenej osoby. Ak je unavená, podporiť ju, ak má s niečím ťažkosti, podporiť ju, pomôcť jej, ponúknuť jej občerstvenie a podobne. Nikto nevie, kto je „jeho škriatkom“. V závere dňa (aktivity) nasleduje reflexia.

Priebeh:

- Študujúci aktívne (ale nie ostentatívne) realizujú starostlivosť o svoje zverené osoby .

Dobrý škriatok / strážny anjel - reflexia

- Reflexia sa zameriava na zážitok starostlivosti, a to na oboch stranách – na strane škriatka i osoby o ktorú sa stará.
- Môžeme začať hádaním, kto bol „mojim“ škriatkom. Reflexiu môžeme podporiť nasledujúcimi otázkami:
- Pre tých, o ktorých sa starali: Zistili ste už počas dňa/aktivity, kto je vašim škriatkom? Ako? Podľa čoho? Ako ste sa cítili? Čo bolo na tom príjemné? Bolo niečo nepríjemné? Pri identifikovaní, čo bolo príjemné rozvíjame úvahy, ďalej čo bolo na tom príjemnom najlepšie? Bola to pre vás nová skúsenosť? Pri identifikácii prípadných nepríjemných pocitov smerujeme reflexiu veľmi citlivo – aj ako spätnú väzbu pre „škriatkov“, ale aj pre študujúcich samotných: Prečo myslíte, že ste mali nepríjemné pocity? Čo ich spôsobovalo? Ako ste sa s nimi vysporiadali? Ako by ste mohli dať vedieť starajúcej sa osobe, že jej starostlivosť je pre vás nepríjemná/neželaná? Je možné otvoriť pre budúcnosť prácu s hranicami, prípadne sa táto aktivita dá využiť aj špecificky na prácu s hranicami – tak pri prijímajúcich, ako aj pre poskytujúcich starostlivosť.
- Pre „škriatkov“: Ako ste sa pri tom cítili? Čo bola ťažké? Čo na tom bolo ťažké? Máte skúsenosť s tým, ako sa o niekoho staráte? Podľa čoho ste vedeli, že „vaša zverená osoba“ potrebuje starostlivosť? Ako ste to zisťovali? Ako ste postupovali? Mali ste pri tom aj nepríjemné pocity? Pri čom konkrétne? Ako ste sa s nimi vysporiadali?
- Spoločné: Mohli by sme to robievať častejšie? Pravidelne? Bolo to pre vás užitočné? V čom? Naučili ste sa niečo nové o sebe? Naučili ste sa niečo nové o ostatných?
- *Poznámka: V prípade záujmu je možné aktivitu zaradiť ako súčasť každého stretnutia skupiny (na začiatku si vždy všetci vylosujú svoju „zverenkyňu/zverenca“). V prípade pravidelného využívania reflexiu môžeme obmedziť na „odhalenie škriatkov“ a poďakovanie za starostlivosť.*

Falošné rozdiely

- **Ciel:**

Poukázať na to, že zdôrazňovanie rozdielov medzi mužmi a ženami je nebezpečné a môže viesť k vytváraniu bariér, nevychádza z biologických rozdielov, ale z rozdielov, ktoré sú spôsobené socializáciou a kultúrou.

- **Čas:** 45 min aj s diskusiou (najdôležitejšia časť aktivity je diskusia. V prípade, že nemáme čas na dostatočnú diskusiu, aktivitu nerealizujeme)
- **Veková skupina:** 12 – 19 ... rokov
- **Pomôcky:** Papier a písacie potreby pre všetkých
- **Inštrukcia**

Poprosíme účastníčky a účastníkov, aby napísali na papier vždy po tri vlastnosti ku každému zadaniu¹.

Tri vlastnosti, ktoré sú **SPOLOČNÉ** pre mužov a ženy 2. Tri vlastnosti, ktoré sú **VÝLUČNE MUŽSKÉ** (ktoré žiadna žena nemá) 3. Tri vlastnosti, ktoré sú **VÝLUČNE ŽENSKÉ** (ktoré žiaden muž nemá)

Dôležité je obmedzenie času – povedzme 5 – 15 min v závislosti od veku (čím vyšší vek, tým kratší čas)

Po uplynutí času zozbierame papiere (dôležité je, aby dievčatá a chlapci nemuseli verejne priznávať svoje texty – zachovanie anonymity umožní otvorenejšiu diskusiu).

Diskusia nasleduje po ukončení aktivity. V ideálnom prípade by sa v druhom a treťom zadaní nemali objaviť žiadne vlastnosti. Určite však budú mať deti problémy nejaké naformulovať. Neexistuje žiadna výlučne mužská vlastnosť – ktorú žiadna žena na svete nemá, ani výlučne mužská vlastnosť, ktorú žiaden muž na svete nemá. Je možné, že sa niektoré vlastnosti objavia ako výlučne mužské, alebo výlučne ženské, lebo žiaci a žiačky môžu mať pocit, že ak „nevyplnia“ všetky zadania, „nevedia správnu odpoveď“. V takom prípade dávame pozor na to, aby sme nikoho nezosmiešňovali, alebo „nezhadzovali“, ale vlastnosti uvedené v druhom a treťom zadaní sponchýbnime. Je treba si uvedomiť, že pri tomto cvičení môžeme veľmi dobre využiť aj „nesprávnu“ odpoveď, lebo vytvára veľmi dobrý priestor pre diskusiu.

Falošné rozdiely – reflexia a diskusia

Reflexia je ťažiskovou časťou aktivity.

Mala by byť zameraná na odmietnutie „neprekročiteľnej“ hranice medzi mužskosťou a ženskosťou, ktoré môžu vytvárať bariéry v sebauplatnení a v sebarozvoji chlapcov a dievčat. Môžeme sa s deťmi porozprávať o ich osobných skúsenostiach so situáciou, keď chceli robiť niečo, čo sa na dievča alebo na chlapca nepatrí a reakciami okolia. Zdôrazníme, že podľa Dohovoru o právach dieťaťa má každý/á právo na rozvoj svojich schopností a záujmov bez ohľadu na to, či je chlapcom alebo dievčaťom (mužom alebo ženou)

Otázky do diskusie:

Prečo sú niektorí ľudia presvedčení o nemožnosti podobností medzi mužmi a ženami (chlapcami a dievčatami)? Existujú vo vašej triede dvaja veľmi rozdielni chlapci a dve veľmi rozdielne dievčatá? Sú väčšie rozdiely medzi jednotlivými ľuďmi, alebo iba medzi chlapcami a dievčatami (mužmi a ženami)?

(Možné informovať ich o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, o antidiskriminačnej legislatíve)

Zdroje

- BOSÁ, Monika. 2003. Prečo ženy zažívajú násilie. Nerovnováha moci medzi mužmi a ženami. In: Cviková, Jana, Jana Juráňová (eds.) *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky*. Bratislava: Aspekt. S. 136 – 145. Dostupné aj online z: [http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/ruzovy-a-modry-svet-\(cd-rom\)/monika-bosa:-preco-zeny-zazivaju-nasilie](http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/ruzovy-a-modry-svet-(cd-rom)/monika-bosa:-preco-zeny-zazivaju-nasilie)
- BOSÁ, Monika a Katarína Minarovičová. 2006. *Rodovo citlivá výchova*. Bratislava: EsFem

Doporučená literatúra

- CVIKOVÁ, Jana, JURÁŇOVÁ, Jana (eds.). 2003. *Ružový a modrý svet*. Bratislava : Aspekt, s. 47 – 62. ISBN 80-89140-02-5.
- CURRAN, Daniel, RENZETTI, Claire. 2003. *Ženy, muži a spoločnosť*. Praha : Karolinum, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.
- KICZKOVÁ, Zuzana, SZAPUOVÁ, Marianna. *Rodové štúdiá. Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, s. 32 – 53. ISBN 978-80-223-2934-7.
- WOLF, Naomi. 2000. *Mýtus krásy*. Bratislava : Aspekt, 352 s. ISBN 8085549158
- CVIKOVÁ, Jana, JURÁŇOVÁ, Jana, KOBOVÁ, Ľuba. (eds.). 2005. *Žena nie je tovar. Komodifikácia žien v našej kultúre*. Bratislava : Aspekt, s. 173 – 192. ISBN 8085549506.

EsFem
Budovateľská 11,
080 01 Prešov
+421 905 924202

esfem@esfem.sk
www.esfem.sk

Ďakujem za pozornosť!

